

Saaja: Eduskunnan talousvaliokunta

Asia: U 73/2025 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista (1) Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman "Horisontti Eurooppa -asetus" perustamisesta vuosiksi 2028–2034, sen osallistumista ja tulosten levittämistä koskevien sääntöjen vahvistamisesta ja asetuksen (EU) 2021/695 kumoamisesta, (2) neuvoston päätökseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman "Horisontti Eurooppa" (2028–2034) täytäntöönpanoa koskevasta erityisohjelmasta, kyseiseen ohjelmaan osallistumista ja sen tulosten levittämistä koskevien sääntöjen vahvistamisesta sekä päätöksen (EU) 2021/764 kumoamisesta

Business Finland kiittää mahdollisuudesta esittää näkemyksensä Horisontti Eurooppa -puiteohjelmaa koskevasta asetusehdotuksesta. Lausunnossa keskitytään erityisesti Horisontti Eurooppa -ohjelmaan sen laajuuden sekä Business Finlandin rooliin ja tehtäviin liittyvän vaikuttavuuden vuoksi.

Business Finland pitää pääosin myönteisenä, että Horisontti Eurooppa -puiteohjelma jatkuu omana itsenäisenä ohjelmanaan muiden EU-tason toimien rinnalla. Koska EU on jäämässä yhä kauemmas globaalien verrokkiensa taakse tutkimukseen ja innovointiin kohdistuvissa investoinneissa, on niiden määrää ja tehokkuutta lisättävä merkittävästi kaikin käytössä olevin keinoin. Tutkimus- ja innovaatiotoimilla on keskeinen osa Euroopan kilpailukyvyyn vahvistamisessa, ja siksi ohjelman tiivis linkitys uuteen Euroopan kilpailukykyrahastoon on molempien ohjelmien onnistumisen kannalta erityisen tärkeää.

Horisontti Eurooppa -ohjelman rakenne pilarijaotteluineen on hakijoille tuttu ja toimivaksi osoittautunut. Ehdotetut, sisällöllisesti rajalliset muutokset ovat pääosin tervetulleita. Pilarissa 1 huippututkimuksen itsenäisen aseman vahvistaminen sekä tutkijaliikkuvuuden edistäminen erityisesti eri sektorien välillä ovat tärkeitä ja kannatettavia tavoitteita.

Innovaatiopilarin (pilari 3) vahvistamista Business Finland pitää ensisijaisen tärkeänä. Sen kautta vastataan tutkimustulosten tehokkaamman hyödyntämisen haasteisiin sekä yritysten kasvun ja globaalin skaalautumisen tarpeisiin, joihin kansalliset rahoitusinstrumentit eivät yksin riitä. On kuitenkin huomattava, että koko ohjelman tulee tuottaa hyödyntämisen ja kaupallistamisen kannalta tärkeitä tuloksia, koska yksittäinen instrumentti tai osa-ohjelma ei riitä vastaamaan kilpailukykyyn liittyviin haasteisiin.

Pilarin 4 osalta Business Finland pitää myönteisenä ns. widening-toimenpiteiden vähentämistä niiden maiden osalta, joita aikaisemmat erityistuet ovat jo auttaneet saavuttamaan tasavertaisemman aseman muiden EU-jäsenmaiden kanssa. Horisontti Euroopassa tulisi luopua erillisistä maakohtaisista tukijärjestelyistä ja pitäytyä laatuun perustuvissa valintakriteereissä.

Tutkimus- ja teknologiainfrastruktuurien sijoittaminen pilariin 4 on perusteltua ja erityisesti yritysten osallistumista sekä infrastruktuurien yhteiskäyttöä tutkijoiden ja yritysten välillä tulee edelleen edistää.

Merkittävin sisällöllinen uutuus liittyy pilariin 2, jossa ohjelma kytkeytyy kilpailukykyrahastoon (European Competitiveness Fund, ECF) neljän politiikkaikkunan kautta. Näiden teemat ovat hyvin linjassa Suomen valitsemien TKI-painopisteiden kanssa. Ehdotettu rahoituksen jakautuminen pilarien kesken on kokonaisuutena kannatettava, mutta missio- ja New European Bauhaus -toimiin suunnattava tuki tulisi jatkossa kanavoida kilpailukykyrahaston kautta, sillä varsinaiset tutkimus- ja innovaatiotoimet ovat näissä olleet vähäisiä jo nykyisellään.

Business Finland pitää erittäin myönteisenä komission tavoitetta osallistumisen helpottamisesta ja yksinkertaistamisesta. Kannatamme kuitenkin käytäntöjen pitämistä osallistujan kannalta joustavina – mm. yksinkertaistetut kustannusvaihtoehdot, kuten kertakorvaukset ja henkilöstöyksikkökustannukset, ovat yksi vaihtoehto todellisten avustuskelpoisten kustannusten rinnalla. On kuitenkin syytä korostaa, etteivät yksinkertaistetut kustannusmallit automaattisesti tarkoita hallinnollista yksinkertaistamista hakijoille. Esimerkiksi kansallisen lainsäädännön vaatimukset ja auditointikäytännöt voivat käytännössä edellyttää laajaa dokumentointia myös kertakorvausmalleissa.

EU-rahoituksen saatavuuden parantaminen käyttäjäkeskeisillä, yksinkertaistetuilla ja yhdenmukaistetuilla menettelyillä on tärkeä ja kannatettava tavoite. Samalla on kuitenkin huomioitava riski rahoituksen riittävydestä ja kilpailun kiristymisestä, mikäli hakijamäärät kasvavat hakukäytäntöjen helpottamisen seurauksena. Jo nykyisin EU-rahoitus on erittäin kilpailtua ja onnistumisprosentit matalia.

Asetusehdotukseen sisältyvä mahdollisuus myöntää kilpailukykymerkki tietyille hakemuksille ei ole kansallisesta näkökulmasta merkityksellinen, sillä kansallista rahoitusta myönnetään omien hakukäytäntöjen ja kriteerien perusteella. Lisäksi kilpailukykyrahaston asetusehdotukseen sisältyvä yhteinen sääntökirja herättää kysymyksiä sen käytännön toimivuudesta eri rahoitusmuotojen ja ohjelmien suurten eroavaisuuksien vuoksi, joten joissain tapauksissa erilliset ja toimen luonteeseen räätälöidyt säännöt voivat olla osallistujalle ymmärrettävämpi vaihtoehto.

Suurin huolenaihe liittyy Horisontti- ja ECF-ohjelmien rajapintaan. Arviointi- ja päätöskriteerien tulee säilyä avoimina ja laatuvarusteisina myös ECF:n alaisissa hauissa, ja käytäntöjen on oltava hakijoille selkeitä, ennakoitavia ja riittävän läpinäkyviä. Yksinkertaistamistoimissa tulee ensisijaisesti keskittyä hakemisen ja hankehallinnon selkeyttämiseen nykyisiä hakijoita ja tukipalveluja kuullen.

Tulevalla rahoituskaudella Horisontti-kumppanuuksien määrää on tarkoitus vähentää ja samalla lisätä jäsenmaiden ja yksityisten toimijoiden yhteisrahoitusta vaikuttavuuden maksimoimiseksi. Tämä edellyttää tiivistä vuorovaikutusta jäsenmaiden kanssa jo valmisteluvaiheessa sekä toimivien ja yhdessä kehitettyjen hallintomallien varmistamista.

Lisäksi Business Finland korostaa Horisontti Euroopan merkitystä EU:n ulkopuolisen kansainvälisen yhteistyön välineenä. Mahdolliset liitännäissopimukset on saatettava voimaan viivytyksettä ohjelmakauden alusta alkaen tai mahdollisimman nopeasti ohjelman käynnistyttyä.

Kansallisella tasolla on välttämätöntä sopia tarvittavista tukitoimista (mm. riippumaton ja maksuton neuvonta ja sparraus, hankkeiden valmistelurahoitus sekä mahdollinen vastinrahoitus erityisen tärkeiksi katsottuihin hankkeisiin) ennen ohjelman käynnistymistä ja varata riittävät resurssit hankkeiden valmistelun tukemiseen. Suomalaisten toimijoiden osallistumisen ja rahoituksen kotiuttamisen varmistamiseksi on huolehdittava siitä, että kansalliset hakemisen tukipalvelut ovat asianmukaisesti resursoituja hallituksen asettaman EU:n TKI-rahoituksen kaksinkertaistamistavoitteen mukaisesti. Lisäksi kansallisen ja EU-tason rahoitusinstrumenttien tulisi muodostaa saumattomasti yhteensopiva kokonaisuus julkisten TKI-panostusten vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden maksimoimiseksi.